

№ 04 (453)
Студзень 2013 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

➔ **Асяродак культуры: сустрэчы ў бібліятэцы, школе і музеі – стар. 2 і 3**

➔ **Юбілей: 25-годдзе хору са Слуцка – стар. 5**

➔ **Родам з Беларусі: А. Кугель і І. Кандрацьеў – стар. 6**

На тым тыдні...

✓ 24 студзеня ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адбылося адкрыццё **выстаўкі «Сустрэчы з Гофманам»**. Яна праводзіцца ў межах Міжнароднага выставачнага праекта «Гафманія», які аб'яднаў тры музеі: Калінінградскі абласны гісторыка-мастацкі музей, Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы і Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа.

✓ 24 студзеня ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа пачала працу **выстаўка «Малюнкі Гофмана»** з фондаў Калінінградскага абласнога гісторыка-мастацкага музея, прымеркаваная да 237-х угодкаў з дня нараджэння Эрнста Тэадора Амадэя Гофмана. Мінскі глядач мае магчымасць упершыню пазнаёміцца з графічнымі працамі паводле казак класіка нямецкай літаратуры.

Пад час адкрыцця выстаўкі паміж музеямі двух краін падпісаны дагавор аб супрацоўніцтве.

✓ 24 студзеня ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылі **выстаўку вышытых карцінаў «Душы маёй чароўнае святло»** клуба «Сузор'е». Вышыўка – адзін з самых старажытных відаў мастацтва, і сёння гэтае рукадзелле карыстаецца велізарнай папулярнасцю.

Працы, прадстаўленыя на выстаўцы, адкрываюць чароўны свет сучаснай вышыўкі. Вышывальшчыцы робяць свае палотны ў розных тэхніках: крыж, паўкрыж, габеленавы шоў, ручная гладзь, машынная мастацкая гладзь.

Выстаўка будзе працаваць да 17 лютага.

✓ 3 25 студзеня ў Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь экспануецца **выстаўка календароў і паштовак «Ну, здравствуй, – это я...!»**, прысвечаная 75-гадоваму юбілею Уладзіміра Высоцкага.

З віртуальным варыянтам выстаўкі можна пазнаёміцца на сайце бібліятэкі www.preslib.org.by.

150 гадоў таму ў ноч на 23 студзеня пачалося пайстанне Кастуся Каліноўскага. 2 лютага – юбілей правадыра касінераў

Інсургенты выходзяць з Горадні на зборны пункт (гравюра XIX ст.)
Працяг тэмы на стар. 4

Зямля дае натхненне думам

Пачатак студзеня быў адзначаны важнай падзеяй у жыцці літаратурнага аб'яднання «Нёманец» і аматараў беларускай паэзіі. У Нёманскай сярэдняй школе імя І. Гурскага, што на Уздзеншчыне, адбылася прэзентацыя дэбютнага зборніка вершаў «Прадчуванне» Міколы Стараверава.

Цёпла і шчыраю стала сустрэча. Вядучая імпрэзы, настаўніца Алена Каладзінская, расказала пра жыццёвы і творчы шлях паэта. Лірычныя вершы сп. Міколы прысвечаны прыгожым нёманскім мясцінам, вёсцы Магільна, любай Беларусі, сваім родным, аднавяскоўцам, таму мясцовыя школьнікі чыталі іх з асаблівым настроем. Лепшаму чытальніку аўтар падарыў зборнік з аўтографам і салодкі прыз.

У якасці ганаровых гасцей былі запрошаны сябры пісьменніцкага саюза Васіль Гурскі, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, і Дзмітрый Вінаградаў, лаўрэат міжнародных літаратурных конкурсаў.

На працягу ўсёй сустрэчы дэманстравалася мультымедычная прэзентацыя «Я ўлюбены ў нёманскія плёсы», дзе

міжволі спыняюцца, каб разгледзець працы гаспадара.

Падобныя мерапрыемствы для ўдзельнікаў літаратурнага аб'яднання «Нёманец» сталі ўжо традыцыйнымі, бо яны дапамагаюць прывіць дзецям любоў да роднай мовы, абуджаюць цікавасць да сучаснай літаратуры, знаёмяць з творчасцю пісьменнікаў-землякоў.

Аксана ДРАЧАН,
дырэктар Уздзенскай ЦБС

Вучні Нёманскай СШ чытаюць вершы М. Стараверава

Пра мінулае –
Сёння
Дзеся будучыні

падпісныя індэкс:
індывідуальны - 63320, ведамасны - 633202

Іх аб'яднала прыгажосць

Юбілейнае 15-гадовае пасяджэнне літаратурна-мастацкай гасцёўні «У Паўлюка» адбылося ў раённай бібліятэцы напрыканцы снежня.

Згадзіцеся, вельмі часта мы праходзім міма таго, што нас акружае, не заўважаючы нічога. А творчасць – гэта ні што іншае, як уменне бачыць у звычайным незвычайнае, дзяліцца прыгажосцю праз зробленае сваімі рукамі.

Наведваючы выстаўкі апошніх гадоў, я пераканалася, наколькі таленавітыя людзі жывуць у нашым нёманскім краі. Кожная праца (карціна гэта ці выраб з бісеру, кампазіцыя з прыроднага матэрыялу ці фотаздымкі краявідаў Уздзеншчыны) аваяная аўрай прыгажосці, дабрыні, шчырасці. У кожнай з іх – душа і сэрца яе стваральніка, што робіць усе працы ўнікальнымі, непаўторнымі...

Увазе прысутных была прапанаваная мультымедычная прэзентацыя, якая сабрала разам імёны тых, чые выстаўкі былі арганізаваныя ў бібліятэцы: Ірыны Бельскай, Таццяны Курловіч, Сяргея Шарая, Ірыны Паклонскай, Ліліі Шымановіч, Наталлі Сенатас, Таццяны Меркуль, Ніны Кіслай, Ніны Лятун, Святланы Ярмілінай, Тамары Астравух, Алены Кучук, Алены Барталевіч... Пад час прагляду прэзентацыі падумалася: колькі творчых людзей жыве на Уздзеншчыне, імёны якіх я для сябе ўпершыню адкрыла.

Сядзячы за сталом з кубачкам гарбаты, прысутныя ўспаміналі, як яны трапілі ў кола творчых людзей, дзе чэрпалі натхненне, дзяліліся планами на будучае, расказвалі пра свае здабыткі. Так, першая выстаўка фотапрацаў С. Шарая адбылася дзякуючы яго аднакласніцы Таццяне Паўлоўскай, што некалі працавала ў бібліятэцы. І. Паклонская першыя малюнкi стварала дома на шпалерах, а захапленне льялькамі з пап'е-машэ ёй перадалося ад сяброўкі. Л. Шымановіч заўсёды вышывала на тканіне, таму што, паводле яе словаў, малюнак тады больш гладкі, нібыта намаляваны. Жаданне вышываць крыжыкам у Н. Сенатас з'явілася пасля выстаўкі вышытых гладзю працаў жыхаркі вёскі Ліцвяны Зінаіды Акуліч.

Шаноўным госцем «злёту народных умельцаў нашага краю» быў ветэран Вялікай Айчыннай вайны Іван Іосіфавіч Нікалаевіч, які не скупіўся на словы пахвалы ў адрас аўтараў-стваральнікаў.

Напрыканцы сустрэчы работнікі бібліятэкі пажадалі ўсім гасцям моцнага здароўя, шчасця, спакойных працоўных будняў. І каб заўсёды побач з імі крочыла жаданне шукаць натхненне, знаходзіць прыгожае і ствараць прыгожае.

Вера ЛУКАШЭВІЧ

Прэзентацыя кнігі Міколы Кутаса

У Ільянскай сярэдняй школе імя А.А. Грымаца адбылася прэзентацыя кнігі «Размовы з вяраснем вяду» Міколы Кутаса.

Кіраўнік музея «Вілейшчына літаратурная» Роза Шэрая ва ўступным слове адзначыла: «Мікола Кутас – выдатны паэт-лірык, наш зямляк. У зборніку, які мы зараз агучым, уздымаюцца тэмы ўзаемаадносін паміж людзьмі. Тут не толькі вершы, але і пародыі, трапныя прыпеўкі. Аўтар імкнецца далучыць чытача да абмеркавання многіх бакоў нашага няпростага жыцця».

Мы з задавальненнем слушалі вершы паэта ў выкананні вучаніцаў Юліі Чыркевіч, Крыспіны Дуровіч, Влады Алесіч, Святланы Урбан. А выпускніцы школы Марына Якаўлева і Наталля Ярашэвіч праспявалі прыпеўкі на словы М. Кутаса.

Паэт зазначыў, што не заўсёды удаецца стварыць верш, які можна аднесці да высокай паэзіі. Паміж вершам і паэзіяй – вялікая адлегласць, якую пераадолець можа не кожны аўтар.

М. Кутас таксама ўзгадаў паэта-земляка, выпускніка на-

шай школы, Івана Лашутку, які здолеў сваёй паэзіяй «дасягнуць Парнаса». Сёлета мы будзем адзначаць яго 85-гадовы юбілей.

Наш госць прачытаў некалькі сваёй вершы з новага зборніка, а таксама падараваў некалькі кніг музею «Вілейшчына літаратурная».

Кожная такая сустрэча далучае нас да любога беларускага слова.

Аляксандр СУДНІКОВІЧ,
вучань Ільянскай СШ
імя А.А. Грымаца
Фота Васіля ШЭРАГА

Прэм'ера фарфоравай вазы

Сёння ў музеі Гомельскага палаца Румянцавых-Паскевічаў налічваецца каля 164 тысячы адзінак асноўнага фонду і звыш 70 тысячаў – навукова-дапаможнага. Пры гэтым фонды ўстаноўвы ўвесь час папаўняюцца. Аб гэтым засведчыла і нядаўна адкрытая выстаўка новых паступленняў. Сярод іх пачэснае месца заняла фарфоравая ваза сярэдзіны XIX стагоддзя, вырабленая ў Францыі на знакамітай Сеўрскай мануфактуры.

Нам пашчасціла першымі ўбачыць гэты экспанат яшчэ да таго, як ён быў выстаўлены на агульны агляд, за што мы ўдзячныя галоўнаму захавальніку музея Таццяне Шодзе. Яна расказала:

– Гэты экспанат каштоўны яшчэ і тым, што падобныя вазы калісьці ўпрыгожвалі палац Румянцавых-Паскевічаў. Наогул да рэвалюцыі тут была вялікая калекцыя фарфору. Гэта нават паслужыла падставай для ўтварэння напрыканцы XIX стагоддзя ўсерасійскай прэміі імя Ф.І. Паскевіча, якая прысуджалася маладым мастакам за роспіс па фарфору.

Мікалай ШУКАНАЎ,
краязнаўца

На здымку:
Таццяна Шода дэманструе
каштоўны экспанат
Фота Мікалая СЕМЯНЦА

Канферэнцыя

IX Міжнародныя кнігазнаўчыя чытання

18 і 19 красавіка ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбудуцца IX Міжнародныя кнігазнаўчыя чытання «Статут Вялікага Княства Літоўскага ў гісторыі культуры Беларусі», у якой могуць прыняць удзел усе зацікаўленыя асобы.

Тэмы для абмеркавання:
Статут Вялікага Княства Літоўскага 1588 года як помнік прававой культуры беларускага народа;

Кніжная культура Вялікага Княства Літоўскага;
Кніжныя помнікі XVI стагоддзя ў фондах бібліятэк, архіваў і музеяў Беларусі;
Віртуальная рэканструкцыя кніжных помнікаў Беларусі: праблемы і перспектывы;

Кніжныя помнікі гісторыі Беларусі як гісторыка-культурная спадчына нацыі: шляхі захавання і папулярызацыі;

Роля бібліятэк і музеяў у захаванні кніжнай спадчыны.
Працоўныя мовы: беларуская, руская, польская, англійская.

Для ўдзелу ў канферэнцыі неабходна да 1 красавіка 2013 года прайсці анлайн-рэгістрацыю на інтэрнэт-партале Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі www.nlb.by.

Патрабаванні да афармлення дакладаў:
– Прозвішча, імя, імя па бацьку аўтара/сааўтара, назва арганізацыі, горад, краіна; поўныя прозвішча, імя, імя па бацьку асобы, якая будзе прадстаўляць даклад на канферэнцыі; назва даклада;

– Аб'ём даклада разам з анатацыяй, рэзюме, малюнкi, дадаткі, схемы і г.д. – не больш за 6 старонак фармату А4, Times New Roman, 13 кегль, палутарны міжрадковы інтэрвал, пашырэнне файла – doc або rtf (Microsoft Word);

– Спіс выкарыстаных крыніцаў афармляецца згодна з патрабаваннямі Вышэйшай атэстацыйнай камісіі і размяшчаецца ў канцы тэксту. Зноскі нумаруюцца згодна з парадкам цытавання;

– Анатацыя на рускай мове аб'ёмам не больш за 700 сімвалаў (уключаючы прабелы), рэзюме на англійскай мове не больш за 5 000 сімвалаў (уключаючы прабелы).

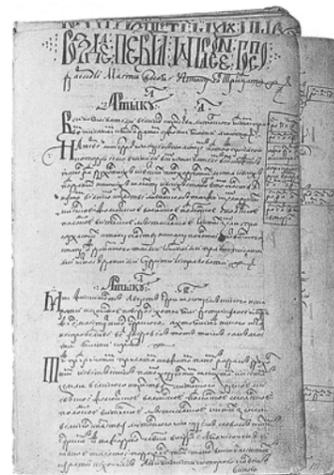
Па заканчэнні плануецца выданне зборніка канферэнцыі. Аргкамітэт пакідае за сабой права адбору дакладаў на канферэнцыю і матэрыялаў для публікацыі. Файл з тэкстам даклада неабходна даслаць на адрас kireeva@nlb.by да 15 сакавіка, а файл з мультымедычнай прэзентацыяй – да 5 красавіка.

Пражыванне, харчаванне, транспартныя расходы за кошт удзельнікаў канферэнцыі.

Кантактныя тэлефоны: (8-017) 293-27-81 Галіна Уладзіміраўна Кірэева; факс (8-017) 266-37-06.

Паводле інфармацыі
арганізатараў

Статут ВКЛ 1566 г.

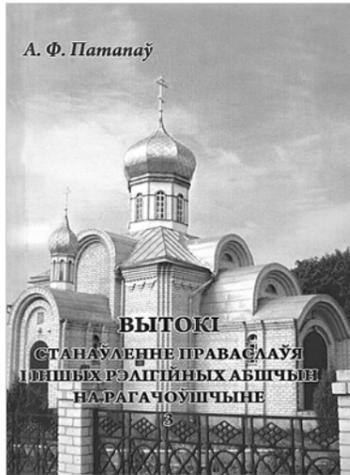
Царкоўнае краязнаўства

Будуецца храм гісторыі

Гісторыя – гэта своеасаблівая мазаіка: вялікая і велічная, яна ўсё роўна складаецца з маленькіх частачак. Без любові з іх выява будзе няпоўнай, кожны кавалачак мае сваю каштоўнасць. І толькі разам яны становяцца сапраўдным творам мастацтва.

Такой жа часткай гісторыі, маленькай і вялікай адначасова, стала кніга А. Патапава «Вытокі. Станаўленне праваслаўя і іншых рэлігійных абшчын на Рагачоўшчыне», выдадзеная сёлета ў Мінску (пра яе выхад мы паведамлялі ў № 22). Гэта ўжо трэцяе выданне з запланаванай аўтарам серыі кніг. Выхад іх яскрава сведчыць пра тое, што праца Аляксандра Фёдаравіча не марная: кожная папярэдняя кніга выклікала такую цікавасць, што неўзабаве ўзнікала патрэба ў новым выданні. І добра, што гэтыя патрэбы былі задаволены. Надрукаваная раней матэрыялы не заставаліся па-за ўвагаю чытачоў і, безумоўна, іх водгукі і дапаўненні дапамаглі аўтару ў працы.

У новай кнізе А. Патапаў вядзе расповед не толькі пра пра-

васлаўную царкву – не абмінуў увагаю ён і каталіцтва ды ўніяцтва. Аляксандр Фёдаравіч падрабязна расказвае пра ўтварэнне Магілёўскай рыма-каталіцкай епархіі і яе першага епіскапа Станіслава Яна Богуша-Сестранцавіча, а таксама пра грэка-каталіцкага святара Васілія (Лужынскага). Значнае месца адведзенае асвятленню дзейнасці праваслаўнай царквы, у тым ліку і яе катакомбных (нелегальных) абшчынаў, якія ўзніклі ў савецкі час. І праз усю кнігу своеасаблі-

вай чырвонаю ніткай праходзіць расповед пра нялёгка, часта трагічныя, лёсы святароў і простых людзей, усёй віной якіх была вера ў Бога. Ніжэй мы падамо ўрывак, дзе А. Патапаў распавядае пра аднаго з катакомбных святароў, іерманаха Фёдара (Рафановіча). Гэта – толькі маленькі ўрывак з кнігі*, якая змяшчае ўспаміны і сведчанні, цудам выхапленыя з віхуры часу. Сабраныя па каліве, яны не сьдуць у нябыт – яны лягуць у падмурак храма гісторыі. Будуецца яго няпроста: на гэта патрэбныя сотні і тысячы камянеў. Добра, што ёсць людзі, якія здольныя гэта рабіць. І хай каменчыкі іх працы здаюцца зусім маленькімі, але ж з малага і пачынаецца вялікае.

Ніна КАЗЛЕНЯ,
студэнтка Інстытута
журналістыкі БДУ

Пра сваё знаходжанне ў Салевіцкім лагеры і ссылцы на Котласе айцец Фёдар шмат распавядаў сваім дзецям і духоўным тадам. З іх успамінаў вядомы такі выпадак. У Котласе ён жыў пастаяльцам у мясцовай жыхаркі, выконваў розную чорную працу. Адночы ў моцны мароз ён на санках у бочцы вёз ваду да-

хаты. Зваротны шлях быў угару, і ён, пхаючы бочку, спатыкнуўся, і ўся вада з бочкі вылілася на яго. Апражка на ім адразу ўся заледзянела, а здарылася гэта на сярэдзіне шляху. Паклаўшыся на Бога з малітвай: «Ісусе, цеплыня любая, сагрэй мя», – прывёз яе да хаты, застаўшыся ў поўным здароўі.

Вярнуўшыся з Котласкай ссылкі, ледзьве ўвайшоўшы ў хату, ён быў тут жа адразу арыштаваны. Чэкісты ўварваліся з панятымі. Пад час першага допыту ўначы ў нейкай хаце яго разам з маладым святаром прывялі ў пакой, дзе перад імі паклалі на падлогу Крыж і Евангелле. Ім прапанавалі растаптаць святыні нагамі і аб'явіць, што Бога няма і ў Евангеллі казкі і хлусня. Калі пагодзіцца – іх тут жа вызваліць і нават дазволюць бестурботна служыць. Чэкістаў было трое. Першаму гэта зрабіць запатрабавалі ад маладога святара. Ён жа гучна і рашуча сказаў, што Бог ёсць, а Евангелле праўда і праўда. Ён яшчэ не дагаварыў, як адзін з чэкістаў так моцна стукнуў яго ў галаву, што ён адляцеў да сцяны, і стукнуўся аб яе, зваліўся. Чэкісты кінуліся да яго, спрабуючы апрытомніць, але ён ляжаў без прыкметаў жыцця. На таго, хто ўдарыў, крычалі: «Што ты нарабіў!». Чэкісты абступілі ляжачага, прыбеглі і

Святар Катакомбнай царквы іерманах Фёдар (Рафановіч)

канваіры з калідора. Дзверы засталіся адчыненымі, праход – вольным. На айца Фёдара ніхто не звяртаў увагі. Ён, бачком-бачком, без перашкоды выйшаў і пакінуў будынак. Побач была будоўля, і айцец Фёдар залез у якуюсьці жалезабетонную трубу. Праз некаторы час па будоўлі забегалі чэкісты, але яго не заўважылі. Праляжаўшы ў трубе дзень, на наступную ноч ён зехаў да сястры Ганны ў Маскву. А затым вярнуўся пад Гомель...

Аляксандр ПАТАПАЎ

* Падаецца з захаваннем аўтарскай граматыкі.

Творы з жыццёвых сцяжынак

11 студзеня ў раённым гісторыка-краязнаўчым музеі пачала сваю працу персанальная выстаўка мастака і дэкаратара, сябра Саюза мастакоў і Саюза дызайнераў Рэспублікі Беларусь Мікалая Мішчанкі «Завецца спадчына мая ўсяго старонкай роднаю...».

Падтрымаць калегу па пэндзлі на Уздзеншчыну завіталі сталічныя госці і сябры мастака: прафесар, дацэнт кафедры гісторыі і тэорыі мастацтваў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Яўген Шунейка і сябры Саюза беларускіх мастакоў Леанід Гоманаў (член-карэспандэнт Міжнароднай акадэміі культуры і мастацтва), Віктар Барабанцаў (лаўрэат прэміі «За духоўнае адраджэнне»), Алесь Філіповіч.

На адкрыцці выстаўкі прысутнічаў намеснік старшыні райвыканкама Яўген Шкель, які ў прывітальным слове выказаў шчырае пажаданне і надалей захоўваць традыцыю творчых сустрэчаў на уздзенскай зямлі.

– У жыцці кожнага чалавека свае жыццёвыя сцяжыны, сцежкі і дарогі, – адзначыла дырэктар музея Тамара Лухверчык. – І як яны пераплятуцца паміж сабой, ніхто не ведае. Аднак любое іх перапляценне можа стаць вызначальным на ўсім жыццёвым шляху. У гэтым, сапраўды, на сабе пераканаўся герой нашай сустрэчы – Мікалай Мішчанка.

Шмат у гэты дзень гаварылі пра творцаў Мікалая Яўгенавіча яго сябры-мастакі. Пра непаўторную гармонію прыроды і душы мастака, адлюстраваную на карцінах М. Мішчанкі, расказаў В. Барабанцаў. Сваімі уражаннімі ад прыгожых мясцінаў, непаўторных края-

відаў, якімі гэтак шчодро надзелены не толькі наш нёманскі край, але і ўся Беларусь, падзяліўся Л. Гоманаў. Пра нікнёна пра пейзажы Уздзеншчыны, напісаныя рукой М. Мішчанкі, казаў А. Філіповіч. А Я. Шунейка здолеў пераканаць прысутных у тым, што кожны куток нашай радзімы, кожная яе вёсачка маюць сваю адметную, цікавую і багатую спадчыну. Трэба толькі знайсці і ўбачыць яе, што выдатна і робіць М. Мішчанка.

Пад час экскурсіі для першых наведнікаў выстаўкі, якую адухоўлена і ўзнёсла правёў Я. Шунейка, крытык адзначыў:

А. Ярмольчык і М. Мішчанка

Пра карціны расказвае Я. Шунейка

– Калі казаць пра ўсе карціны, то ў пейзажах М. Мішчанкі пераважа-

юць лірычныя матывы, іх агульны настрой – мажорны, і ва ўсіх іх прысутнічае элемент рамантычнай узнёсласці. Аднак у той жа час кожная карціна прымушае спыніцца і задумацца. І ўражанне ад той ці іншай аўтарскай працы заўсёды будзе адрознівацца, таму што мы глядзім на іх па-рознаму... На гэта ўплывае наш настрой, уменне праводзіць паралелі, глядзець паміж мазкамі фарбаў...

Пасля адбыўся дыялог. Наведнікаў (а гэта былі людзі рознага ўзросту) цікавіла, як нараджаюцца карціны, чым аўтарская праца адрозніваецца ад копіі і г.д. На ўсе пытанні М. Мішчанка імкнуўся даць грунтоўныя адказы. Напрыканцы мерапрыемства госці падзякавалі Мікалаю Яўгенавічу за магчымасць дакрануцца да пачуцця прыгожага, падалі творчых поспехаў. Госці Уздзеншчыны былі задаволены такім цёплым прыёмам з боку мясцовых аматараў мастацтва.

Вера ЛУКАШЭВІЧ
Фота аўтара

Вялікія гераічныя по-стаці ёсць у гісторыі кожнага народа. Няма іх і ў беларускай гісторыі. Сярод іх – імя палымянага рэвалюцыянера-дэмакрата, выдатнага палітычнага дзеяча, мысліцеля, паэта, публіцыста, аднаго з кіраўнікоў паўстання 1863–1864 гадоў у Беларусі і Літве Вікенція Канстанціна Каліноўскага.

Вікенцій Канстанцін Каліноўскі нарадзіўся 2 лютага 1838 года ў вёсцы Мастоўляны Ваўкавыскага павета Гродзенскай губерні (цяпер Падляскае ваяводства, Польшча) ў мнагадзетнай сям'і беззямельнага шляхціца. Пры хрышчэнні немаўля паводле каталіцкага звычаю назвалі, як запісана ў метрычных кнігах Ялоўскага парафіяльнага касцёла, двума імёнамі – Вікенцій і Канстанцін. Сам Каліноўскі часцей карыстаўся імем Канстанцін, але ў афіцыйных дакументах ужываў імя Вікенцій. Імя Кастусь з'явілася ў беларускай гістарыяграфіі ў пачатку 1920-х гадоў і адразу стала агульнаўжывальным, хоць сам Каліноўскі ніколі ім не карыстаўся.

Бацька Канстанціна паходзіў са старадаўняга шляхецкага роду Каліноўскіх (герба «Калінава»), які паводле пісьмовых крыніцаў вядомы з XVII стагоддзя. Прадкі Каліноўскага амаль сто гадоў валодалі маёнткам Калінава ў Бранскай зямлі (сучасная Беласточчына), але ў другой палове XVIII стагоддзя маёнтка быў прададзены, і Каліноўскія сталі беззямельнай шляхтай.

У 1835 годзе бацька Каліноўскага Сямён Стэфанавіч заснаваў у Мастоўлянах невялікую ткацкую фабрыку ільняных і баваўняных выра-

**К. Каліноўскі
(фота А. Банольдзі, 1862 г.)**

баў, дзе было 12 ткацкіх станкоў і працавалі 20 наймітаў. На фабрыцы выраблялі палатно, сталовую бялізну, сувенірныя сурвэткі з відам курорта Друскенікі, якія прадаваліся далёка за межамі Беларусі і Літвы.

У 1849 годзе Сямён Каліноўскі набыў паблізу мястэчка Свіслач Ваўкавыскага павета фальварак Якушоўка, куды ў хуткім часе пераехала сям'я і была пераведзена фабрыка. Менавіта ў Якушоўцы, размешчанай на краі Белавежскай пушчы сярод велічнай беларускай прыроды, прайшлі дзіцячыя гады будучага мысліцеля і рэвалюцыянера. І магчыма, тут або ў якой-не-

будзь суседняй вёсцы ён упершыню пачуў у шчырых сялянскіх гутарках тэму думкі, якія потым, нібы вулканічная лава, навекі застылі на старонках «Мужыцкай праўды» – адной з першых у свеце газет для сялянцаў:

– Мужыцкая вольнасць, гэта ўсё роўна, што шыбеніца для ўсіх здзерцаў і глуміцеляў народа.

– Калі мужык разгуляецца, то, як свет шырокі, кроў панская палецца.

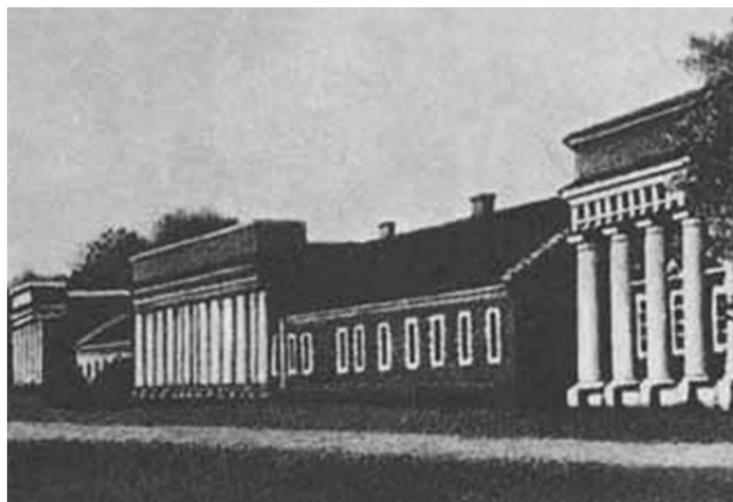
– Так, дзецюкі, па добрасці да ладу не дойдзем.

– Жыццё наша

горш сабачага. Гэтакага ліха, дзецюкі, і скаціна не знае. Ці гэтак мусіць быць?

– Не народ зроблены для ўрада, а ўрад для народа.

У 1847 годзе юнак паступіў у Свіслацкую гімназію, якую ў хуткім часе ўлады замянілі на пяцікласнае дваранскае вучылішча, а потым (калі ён быў ужо студэнтам універсітэта) на чатырохкласную прагімназію. Гэта была адна з лепшых школаў Гродзенскай губерні. У ёй існавалі тайныя таварыствы, панаваў дух вальнадумства, з яе сценаў выйшаў шэраг вядомых дзеячаў беларускай і польскай дэмакратычнай культуры. І не дзіўна, што ў 1864 годзе, пасля таго як выхаванцы і настаўнікі прагімназіі прынялі ўдзел у паўстанні 1863 года, яна была закрытая царскімі ўладамі. Так, апошнім у летапісе гімназіі

Свіслацкая гімназія

з'яўляецца 1864 год. Навучанне ў Свіслачы аказала моцны ўплыў на фармаванне светапогляду маладога Каліноўскага.

У 1855 ён паехаў у Маскву з намерам паступіць ва ўніверсітэт, студэнтам якога быў яго старэйшы брат Віктар. Летам 1856 года браты пераехалі ў Пецябург, дзе Вікенцій Канстанцін паступіў на аддзяленне камеральных навук юрыдычнага факультэта Пецябургскага ўніверсітэта. Аддзяленне рыхтавала «людзей, здольных да службы гаспадарчай або адміністрацыйнай». Пад час вучобы ў Пецябургу ён знаёміцца з публіцыстыкай перадавога часопіса «Современник», рэвалюцыйным зместам нелегальна-

Вікенцій Канстанцін Каліноўскі

(1838–1864)

**Герб
«Калінава»**

га «Колокола», зачытваецца працамі М. Чарнышэўскага, М. Дабралюбава, А. Герцэна, М. Агарова, захапляецца ідэямі класічнай нямецкай філасофіі і заходнееўрапейскага ўтапічнага сацыялізму, цікавіцца культурай славянскіх народаў. Актыўны ўдзел прымае і ў дзейнасці нелегальных рэвалюцыйных гурткоў Пецябурга. У прыватнасці, ён і яго брат Віктар

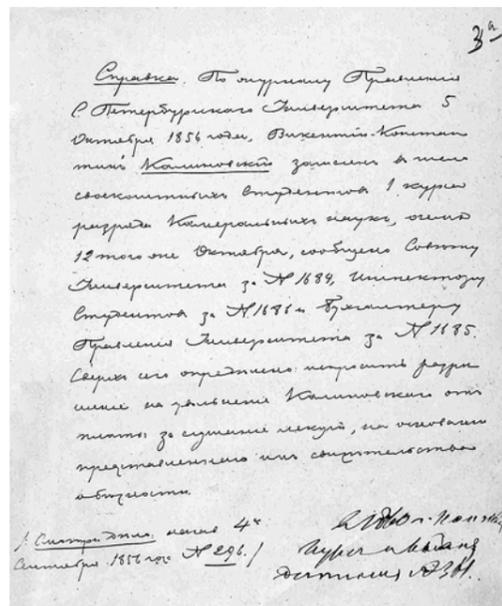
уваходзілі ў нелегальны гурток З. Серакоўскага і Я. Дамброўскага, які знаходзіўся пад ідэйным уплывам лепшых традыцыяў нацыянальна-вызваленчага руху Расіі і Польшчы.

У 1860 годзе Каліноўскі скончыў Пецябургскі ўніверсітэт з навуковай ступенню кандыдата права і ў пачатку 1861-га вярнуўся ў Беларусь. Вяртанне на радзіму супала з абвясчэннем сялянскай рэформы, ростам сялянскіх выступленняў, выкліканых яе грабежніцкім характарам, абвастрэннем палітычнай сітуацыі ў Расіі і Польшчы. На працягу 1861 года Каліноўскі стварыў у Гродне і Гродзенскай губерні нелегальную рэвалюцыйную арганізацыю, у якую ўвайшлі лепшыя прадстаўнікі мясцовай інтэлігенцыі, – Ф. Ражанскі, І. Мілевіч, В. Урублеўскі. Восенню 1861 года Каліноўскі ўвайшоў у склад Камітэта руху – віленскага цэнтра па падрыхтоўцы ўзброенага паўстання на Беларусі і ў Літве. Летам 1862 года Камітэт быў перайменаваны ў Літоўскі правінцыйны камітэт (ЛПК). З кастрычніка 1862 года Каліноўскі з'яўляўся яго старшынёй і ўзначальваў радыкальную (леваю) рэвалюцыйна-дэмакратычную плынь «чырвоных».

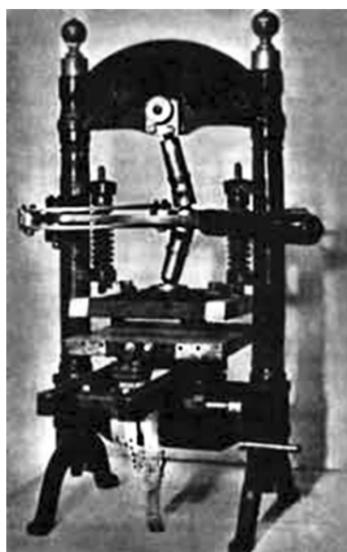
У 1862 годзе, разам з Валерыем Урублеўскім і Феліксам Ражанскім, Канстанцін Каліноўскі заснаваў нелегальную друкарню і наладзіў выпуск першай беларускай рэвалюцыйна-дэмакратычнай газеты «Мужыцкая праўда», якая выдавалася значным тыражом і тайна распаўсюджвалася амаль па ўсёй тэрыторыі Беларусі, а таксама ў Літве і Латвіі. Кожны нумар падпісваўся псеўданімам «Яська – гаспадар з-пад Вільні». На працягу 1862–1863 гадоў выйшла сем нумароў газеты. Усе яны былі прасякнутыя найважным пытаннем эпохі – пытаннем зямлі і волі. Газета атрымала шырокую папулярнасць сярод насельніцтва. Каліноўскі асабіста ўдзельнічаў у яе распаўсюджванні. Калі ўлады даведаліся пра гэтае, то аддалі загад аб яго арышце. Каліноўскі перайшоў на нелегальнае становішча, дзейнічаў пад рознымі прозвішчамі (Макарэвіч, Хамовіч, Хамуціус, Чарноцкі і інш.).

Калі ў ноч на 23 студзеня 1863 года ў Польшчы выбухнула паўстанне, ЛПК прыняў рашэнне падтрымаць яго, абвясціўшы сябе Часовым правінцыйным урадам Літвы і Беларусі і заклікаючы насельніцтва да ўзброенай барацьбы з самадзяржаўем.

**Вячаслаў
ШАЛЬКЕВІЧ**

**Даведка аб залічэнні
ў Пецябургскі ўніверсітэт**

**Друкарскі варштат
паўстанцаў**

(Заканчэнне будзе)

Таленавіты педагог

«Культура – гэта душа народа», – сказаў хтосьці з вялікіх. І гэта сапраўды так. А большасць работнікаў культуры – таленавітыя людзі. Вось і кіраўнік нашага хору, што пры Слуцкім Доме культуры, Аляксандр Шыян і акампаніатар Бяляслаў Віслоўч умеў і кіруюць творчым працэсам. Дзякуючы іх намаганням мы неаднойчы пацвердзілі сваё званне народнага. Штодзённае кіраўніцтва здзяйсняе Савет хору на чале са старшынёй Нінай Бойка і яе намеснікамі: па арганізацыйнай працы – Аляксеем Бартошам, па мастацкай – Віктарам Салаў-ём.

У нашым хоры спяваюць Валянціна Баравік, Ніна Бойка, Клаўдзія Чыгір, Святлана Шаўкунова, Ала Павелка, Валянціна Сідарэнка, Валерыя Кузняцоў, Віктар Салавей, Ірына Кузіна, Аляксей Бартош. Гэта салісты, але роля аstatных не менш важная. Кожны ўдзельнік – асобны талент. Акрамя спевакоў у хоры ёсць і таленавітыя чытальнікі вершаў: Эма Гусева, Людміла Сасноў-

ская і інш. А гледачы кожны раз гарачымі апладысмантамі сустракаюць прыпеўкі Зінаіды Кобец, якія і жартоўныя, і сур'ёзныя, вытрыманыя ў мастацкім і ідэалагічным плане.

Сёлета наш хор рыхтуецца адзначыць 25-гадовы юбілей. Хочацца парадаваць і здзівіць землякоў цікавай, зусім новай праграмай. Думалі, што ж такое цікавае зрабіць, а тут поспех: мы пачалі вучыцца танцаваць. Да нас з Мінска прыехаў таленавіты педагог, чудоўны чалавек, кіраўнік нашага танцавальнага калектыву Мікола Котаў, які вельмі любіць сваю працу.

Напачатку Мікола Конанавіч прапанаваў пастроіцца парамі, і мы пачалі спрабаваць. Цікава было вучыцца ў яго: ён не толькі можа ўмомант стварыць малонак танца, сапраўднага дзейства, а нават увесці элементы п'есы. Ён, як сапраўдны рэжысёр-пастаноўшчык, умее стварыць неабходную нагляднасць, надаць «разынку» любому нумару, кожнай песні. Скажу шчыра, што ў Міколы Конанавіча вельмі добра атрымліваецца кіра-

ваць, знаходзіць падыход да вопытных творчых жанчынаў. А гэта рабіць даволі не проста, калі кожная лічыць сябе прыгажуняй (непрыгожых жанчын не бывае!), ды і сустракаюцца нястрыманыя, якія прапанавалі Міколу Конанавічу прыбраць з ансамбля тых, хто дрэнна танцуе. Але ўважлівы кіраўнік на гэтую недарэчнасць тактоўна адказаў наступнае: «Па-мойму, вы ўжо ўсё сказалі, больш я нічога не скажу». І танцы працягнуліся.

Народная мудрасць вучыць: «У тых хвіліны, калі чалавек спявае, танцуе і смяецца – ён не старэе». Добра сказана, будзем не старэць! Работнікі культуры маюць не самы вялікі заробак, а праца іх даволі няпростая. Калісьці Булат Акуджава пісаў: «Калі б я быў царом, а ў маёй краіне панаваў голад і разруха, я б сабраў апошнія грашы і раздаў іх настаўнікам і ўрачам, каб яны вырасталі здаровых і разумных

людзей. Пакуль што вашу справу мала хто ўспрымае ўсур'ёз. Трымайцеся, вашы вялікасці». Падаецца, што спадар Акуджава звяртаецца да нашых кіраўнікоў Аляксандра Аляксандравіча і Міколы Конанавіча.

Любоў да песні, танца, творчасці аб'ядноўвае ўсіх нас, а нашыя кіраўнікі нястомна і ўмела навучаюць творчасці, імя якой мастацкая самадзейнасць. Мы ведаем, што дасканаласці няма межаў, імкнемся ўспрымаць навуку, каб дасягнуць новых вяршыняў, лепшых вынікаў.

Мы ўдзячныя работнікам Слуцкага Дома культуры: дырэктару Людміле

Мазнікавай і метадысту Марыне Гладкай. Яны нас ведаюць, паважаюць і дапамагаюць. Удзячныя і старшыні Савета ветэранаў Валянціне Крывогінай, старшыні аб'яднання інвалідаў Івану Максімоку, ганароваму старсту нашага хору Зінаідзе Нікольскай за вялікую цікавасць да працы хору, за падтрымку і інтарэс да нашых поспехаў.

Жадаем усім моцнага здароўя і новых творчых поспехаў у цікавай і такой патрэбнай людзям працы.

Яніна МУРАШКА,
удзельніца хору,
г. Слуцк

У тэатры «Зьніч»

5 лютага для маленькіх гледачоў разыграюць монаспектакль «**Маленькі анёлак**», філасофскую казку паводле вершаў Кармэн Барнос дэ Гаштольд. Выканаўца – Раіса Астрадавінава.

Увечары гэтага дня на сцэне паэтычны монаспектакль «**Любіць**». Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца – Галіна Дзягілева, рэжысёр – Канстанцін Гусеў, музычнае суправаджэнне Кірылы Успенскага (гітара).

11 лютага ўдзень для самых удзячных гледачоў пакажуць лялечны монаспектакль «**Граф Глінскі-Папялінскі**». Выканаўца – Вячаслаў Шакалідо.

Увечары на сцэне монаспектакль «**Нобіль – Барвяны Уладар**» паводле аповесці «Свая легенда» Уладзіміра Караткевіча. Выканаўца – заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Шэлестаў.

13 лютага на сцэне монаспектакль «**Мой Маленькі прышч**» паводле твора Антуана дэ Сент-Экзюперы і вершаў П'ера Жана Беранжа ў перакладзе Ніны Мацяш. Выканаўца – Раіса Астрадавінава.

Увечары – паэтычны монаспектакль «**Прыпадаю да нябёс**» паводле вершаў Яўгенія Янішчыц. Выканаўца – заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава, музычнае суправаджэнне – Дар'я Неўмяржыцкая (цымбалы).

18 лютага у чароўнае падарожжа паклічуць маленькіх гледачоў галоўныя героі лялечнага монаспектакля «**Дзівосныя авантуры паноў Кубліцкага ды Заблоцкага**». Выканаўца – Вячаслаў Шакалідо.

Увечары – музычна-паэтычны спектакль «**У краіне светлай...**» паводле твораў Максіма Багдановіча. Выканаўца – Вячаслаў Статкевіч, музычнае суправаджэнне – Сяргей Сарокін (гітара).

Спектаклі праходзяць у Тэатральнай зале культурнага цэнтру касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15-й гадзіне, вечаровыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне (017) 331-75-53.

«Млён» – так называецца новая кніга гомельскай паэтэсы Ніны Шкляравай, што выйшла ў выдавецтве «Кнігазбор». У ёй сабраныя вершы, паэмы і балады з пяці яе беларускамоўных зборнікаў, напісаныя за 40 гадоў творчай дзейнасці.

Чаму менавіта «Млён»? Аўтарка сама дае адказ на гэтае пытанне ў аднайменным вершы, якім адкрываецца кніжка: «За млён вазьмуся, завуркочуць жорны. // І мліва заструменіцца, як шоўк... // Вось так і словам мае думкі поўны, // Як перамелецца, то будзе толк».

Для паэтэсы творчасць – гэта вельмі адказная, высакародная, і разам з тым нялёгкая справа, таму і параўноўвае яе з жорнамі, з працэсам памолу зерня і атрымання мукі.

Ніводнага дня Ніна Нічыпараўна не можа нават уявіць без паэзіі, без творчасці. Сваё жыццё яна параўноўвае з шугалей, – вялікай лодкай.

*Лёсу маёго шугалей!
З літар і словаў зроблена,
Рыфмай маёй аздоблена,
З'ява жыцця і падзей.
Лёсу маёго шугалей
З белай паперы зроблена,
Стужкай чырвонай
аздоблена,
Ветразь яе – надзея.*

Здзіўляе і запамінаецца надоўга вобразнасць, шчырасць, паэтычнасць і беларускасць вершаў Ніны Нічыпараўны. Яе паэзія не можа не закрануць душу нават самага запатрабавальнага чытача. Уражвае мова, якая ідзе ад дзяцінства, ад роднага дома, дзе нарадзілася і вырасла паэтэска, ад матулінай даёнкі з сырадомам, ад дзічкі, пад якой у дзяцінстве збірала яблыкі.

Лёсу маёго шугалей

*О мова мая, мой ратунак!
Яшчэ немаўляткам бязгрудым
Цябе, як найлепшы гатунак,
Піла я з матуліных вуснаў.*

Пачуццё замілавання і захаплення, лёгкай тугі па тым, што ўжо ніколі не вернецца, выклікаюць вершы, у якіх яна дзеліцца сваім незабыўным пачуццём шчасця ў далёкім дзяцінстве.

*Мамачка! З якім давер'ем
Дом падрасцала.
Птушаняткам без пер'яў
Горачка не знала.
Ззяла кожнаю пушынкай,
Ціўкала ішчасліва.
Жук пузаты і травінка
Цешылі, як дзіва.*

Яе вершы зразумелыя кожнаму. Са стонак кнігі часам да нас звяртаецца не паэтка, а сяброўка, з якой добра і пасума-

ваць, і пасмяяцца, і падзяліцца сваімі самымі патаемнымі думкамі. Прыкладам таму служаць яе вершы пра каханне. Паэтэса ў першую чаргу – жанчына. Свае жаночыя мары, надзеі і сумненні яна адкрыта выказвае ў вершах.

*Ты патрэбен мне цэлую вечнасць,
Калі нават не буду твая,*

*Калі здасца ўсё недарэчным
І не трэба табе буду я...
Ты ж патрэбен мне
будзеш вечна.*

Ты патрэбен мне...

У паэзіі пра каханне Н. Шкляравай імпануюць прываблівасць прыгажуні, абаяльнасць самаўпэўненай жанчыны, гарызлівасць і разам з тым распач адзінокай жанчыны, лёгкая іронія да самой сябе і да жыцця. І ў гэтым яе адрозненне ад іншых. Варта ўзгадаць яе эратычны нацюрморт, які ўражвае сваёй непасрэднасцю, адкрытасцю і гумарам.

*Ну што, браток,
Сустранемся пад дубам?..
Ці лепш –
Давай залезем у дупло!
І можа нас,*

*Няшчасных і нялюбых,
Сагрэе старажытнае цяпло.*

Паэзіі Ніны Нічыпараўны ўласцівыя лірычнасць і спеўнасць. Сама яна ў адным з вершаў піша: «Мой верш – мелодыя найперш...». Таму зусім не дзіва, што на словы многіх яе вершаў гомельскія кампазітары Валянціна Таянкова, Уладзімір Надтачэй і іншыя напісалі мелодычныя і прыгожыя песні.

Ніна СЕРЫКАВА

Тэатр Аляксандра Кугеля

Калі шукаю выбітных постацяў Мазыршчыны і мае пошукі заканчваюцца поспехам, здзіўляюся больш і больш: якія знакамітыя асобы пайшлі з нашага краю! Вось і цяпер жадаю распавесці пра аднаго з іх.

Аляксандр Кугель нарадзіўся ў Мазыры 26 жніўня (14) 1864 года. Навучаўся ў Мазырской гімназіі, а пасля яе заканчэння паступіў на юрыдычны факультэт Пецярбургскага ўніверсітэта. Пад час вучобы А. Кугель пачынае пісаць фельетоны і рэцэнзіі ў «Пецярбургскай газете» пад псеўданімамі Дэбютант і Номо повис. Пасля заканчэння ўніверсітэта друкуецца ў п'янінскіх газетах: «Русское слово», «Русь» Аляксея Суворына (1834–1912), вядомага ў тыя гады журналіста, у газеце «День». Значную і найбольш плённую частку сваёй дзейнасці Аляксандр Рафаілавіч прысвяціў часопісу «Тэатр і искусство», які выходзіў штотыдзень з 1897 па 1918 гг. Частка яго га-

зетных артыкулаў склала зборнік «Безъ заглавия» (СПб, 1891).

У барацьбе з рудзінаю, што панавала ў тэатральным мастацтве імператарскіх тэатраў, часопіс выступаў і супраць наватарскіх пачынанняў Маскоўскага мастацкага тэатра. У той час

выданне з'яўлялася сур'ёзным перыядычным сродкам масавай інфармацыі па пытаннях рускага тэатра, утрымлівала багаты фактычны матэрыял.

У 1908 г. А. Кугель стварае разам з артысткай З. Холмскай арыгінальны тэатр пародыяў «Кривое зеркало». Гэта быў тэатр мініяцюраў, буфанадаў. Пазіцыі яго вызначаліся беспринцыпным нігілізмам і рэакцыйнасцю, аднак некаторыя пастаноўкі ўвайшлі ў гісторыю (опера «Вампука»).

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі Дэбютант працягваў заставацца на пазіцыях апалітычнасці мастацтва, баяўся наватарства, стаў паказваць схільнасць да містыцызму, як у пастаноўцы А. Астроўскага «Гроза».

Шматлікія тэатральныя рэцэнзіі А. Кугеля, партрэты і фельетоны вызначаюцца нагляднасцю і глыбокімі ведамі тэатра, але ў той жа час прасякнутыя крайнім індывідуалізмам, які ён не змог поўнасьцю пераа-

Трупа тэатра

долець. У сваіх рэцэнзіях, артыкулах, фельетонах ён змагаўся за праўду ў мастацтве, выступаў супраць мадэрнізму, лічыў, што галоўнае месца ў тэатры належыць акцёру.

Аляксандр Рафаілавіч не прыняў мастацтва маладога Маскоўскага мастацкага тэатра і толькі ў 1920-х ацаніў значэнне яго дзейнасці. Але пасля смерці А. Кугеля 5 кастрычніка 1928 г. тэатр закрылі.

Апошні твор А. Кугеля пабачыў свет пасля яго смерці ў Ленінградзе. Пахаваны знакаміты Дэбютант у Санкт-Пецярбургу.

Назву сучаснага тэатра «Кривое зеркало» Я. Петрасян пазычыў у нашага земляка, але ж гэта толькі назва. Тэатры паводле рэпертуараў моцна адрозніваюцца.

Танна БУЛАШ,
бібліятэкар філіяла № 12
Мазырской гарадской бібліятэкі

Пад час адной навуковай канферэнцыі даўні мой знаёмы, прафесар Аляксандр Іванавіч Смолік, каб развезць сум ад занадта доўгіх дакладаў, сказаў мне гісторыю пошукаў, даследавання і напісання ім кнігі пра малавядомага ў нас паэта, празаіка і драматурга, выхадца з Вілейскага павета Івана Казіміравіча Кандрацьева. Гэтае імя для мяне – адкрыццё, думаю, для чытачоў «КГ» таксама. Таму я вырашыў дапамагчы Аляксандру Іванавічу ў пошуках спонсара на выданне кнігі аб І. Кандрацьеве. Можна, і знойдзецца ў нашай краіне зацікаўлены чалавек і мецэнат для таго, каб імя аўтара вершаў да знакамітай і вядомай усім у Беларусі песні «По диким степям Забайкалья» ведаў не толькі А. Смолік.

Уладзімір ГЛЕП

Аўтар песні пра забайкальскага бадзягу

Іван Казіміравіч (Кузьміч) Кандрацьеў – беларускі і рускі паэт, празаік, драматург, перакладчык. Нарадзіўся 9(21) ліпеня 1849 года ў сяле Каловічы Вілейскага павета Віленскай губерні ў беднай сялянскай сям'і. Вучыўся ў Смаленскай школе ваенных кантаністаў (1856–1858), затым у фельчарскай школе пры Пецярбургскай медыка-хірургічнай акадэміі. У сярэдзіне 1860-х гадоў пераязджае ў Вільню, нейкі час працуе ў канцылярыі папячыцеля Віленскай навучальнай акругі. Захапляецца тэатрам, паэзіяй. Выконвае асобныя ролі ў Віленскім тэатры.

Літаратурная дзейнасць пачынаецца ў 1868-м, калі ў «Віленскім весніку» быў апублікаваны першы верш «Вільня 22-га кастрычніка 1868 г.». Праз паўгады там жа надрукаваны верш «Прачысенская царква». У наступным годзе «Віленскі веснік» друкуе яшчэ шэраг вершаў маладога паэта («Вільня», «3 кожным годам у краі нашым...», «19 лютага», «3 натуры»). Перакладае на рускую мову беларускія народныя песні, пераважна тыя, якія ўяўлялі з сябе этнаграфічную цікавасць і заключалі ў сабе нешта своеасаблівае, уласці-

вае выключна беларускай песні. У «Віленскім весніку» тры такія песні, перакладзеныя на рускую мову, былі таксама надрукаваныя.

Спрабуе сябе І. Кандрацьеў у якасці драматурга. Піша вадэвіль «Валасны пісар, альбо Дзе хвост пачатак, там галава мачала», які быў апублікаваны ў Вільні асобным выданнем. У «Весніку...» былі апублікаваныя яшчэ два «драматычныя жарты» – «Сцэнка на Віленскай таўкучцы» і «Гандаль у мястэчках Паўночна-Заходняга краю». У 1872 годзе ў Расіі камісіяй апекі аб рабочых і рамесніках праводзіўся конкурс п'есаў для народных тэатраў, у якім удзельнічаў і наш суайчыннік. Па выніках конкурсу яго гістарычная драма «На Паволжы» была прызнаная лепшай, а яе аўтару быў прысуджаны Вялікі залаты медаль.

І. Кандрацьеў застаецца ў Маскве, пачынаецца зорны час пісьменніка з народа. Ён з галавой акупаецца ў літаратурнае жыццё старой сталіцы. Працуе адначасова ў некалькіх рэдакцыях часопісаў і газет, выконвае абавязкі сакратара. У 1878–1883 гадах з'яўляўся загадчыкам аб'яднанай рэдакцыі часопісаў «Свет и тени» і «Мирской толк», дзе рэгу-

лярна публікаваў свае разнажанравыя творы. Таксама яны друкаваліся ў мностве іншых перыядычных выданняў: «Курьер», «Ремесленная газета», «Русская газета», «Новости дня», часопісах «Волна», «Московское обозрение», «Спутник», «Развлечение», «Россия». Паралельна працуе ў трупе народнага тэатра А. Фядотава на Політэхнічнай выстаўцы, але пасля яго закрыцця ў 1872 годзе займаецца толькі літаратурнай дзейнасцю. Ён становіцца актыўным удзельнікам літаратурна-музычнага гуртка, які стварыў Іван Сурыкаў для пісьменнікаў-самавукаў з народа. У праграмным для гэтага гуртка зборніку «Світанак» у 1872 годзе надрукаваны шэраг кандрацьеўскіх паэтычных і празаічных твораў. Паэтычныя творы І. Кандрацьева склалі два зборнікі – «Думы и

пям Забайкалья», «Чудо-гусли», «Сила песни», «Свирель», «То песни родины моей...», «Достался жребий мне святой...», «Черноброва краса Дуся...» і інш.

У маскоўскі перыяд ім створаная значная колькасць драматычных твораў: п'есы «Разлучница», «Легко отделался», «Березовая гать», аднаактных п'есаў-«жартаў» – «Воевода Волчий Хвост», «На Плющихе», «Ради копейки» і інш.

Паэт займаўся таксама перакладамі твораў славетных еўрапейскіх аўтараў. Сярод перакладаў І. Кандрацьева найбольш удалымі лічацца пераклады твораў Дж. Байрана, І.В. Гёте, Г. Гейне, В. Гюго, Ф. Копе, Л. Камээнса, Петраркі, Л. Уланда.

З-пад яго пяра выйшлі шырока вядомыя да нашага часу гістарычныя раманы «Гунны», «Драма на Лубянке», «Раскольнічы гнёзда», «Салтычиха». Апошні твор перавыдаваўся 5 разоў!

І. Кандрацьеў з'яўляецца аўтарам 700-старонкавага нарыса «Седая старина Москвы», які перыядычна выдаецца і ў нашыя дні вялікім тыражом (1999, 2006, 2008). Ім напісаны гістарычны даведнік «Маскоўскі Крэмл».

Сябраваў з А. Саўрасавым, І. Левітанам, Антонам, Міхаілам і Мікалаем Чэхаўмі, І. Сурыкавым, М. Успенскім, Ф. Няфёдавым, І. Белавусавым, У. Гіляроўскім.

Шкада, але ў Беларусі пра яго плённую творчую дзейнасць абсалютна нічога невядома. Асобныя біяграфічнага жанру артыкулы з'яўляліся ў Расіі, Літве. Няма звестак аб ім у Беларускай Энцыклапедыі, энцыклапедычным даведніку «Мысліцелі і асветнікі Беларусі», біяграфічных слоўніках. Ні адзін кандрацьеўскі твор не быў апублікаваны беларускімі выдавецтвамі. Чаму мы такія абыякавыя да сваіх слабутасцяў?!

Творчы і жыццёвы шлях трагічна перапыніўся 19 мая (1 чэрвеня) 1904 года на 54-м годзе жыцця.

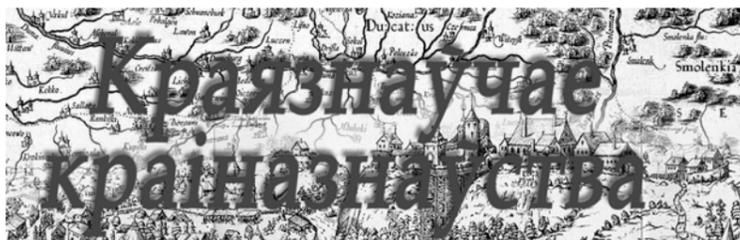
Аляксандр СМОЛІК,
доктар культуралогіі,
прафесар БДУ культуры
і мастацтваў

І. Кандрацьеў

былі» (1884) і «Под шум дубрав» (1897). Паэтам створаных таксама больш буйных паэтычных твораў. Яго сучаснікі пазітыўна адгукнуліся на паэмы «Полтавская певунья» (1876) і «Альманзор».

Ім напісаны добра вядомыя і любімыя народамі Беларусі і Расіі песні, такія, як «По диким сте-

Краязнаўства на беларускіх землях у перыяд Расійскай імперыі (1772/1795—1917)

Развіццё краязнаўчага руху ў 1772/1795—1864 гг.

Краязнавец П. Шпілеўскі занатаваў, што ў Лагойску меліся дзвесце карцінаў італьянскага жывапісу, вялікі збор этрусскіх вазаў, рэдкіх знаходак з Пампеі і Геркуланума. Захоўвалася тут багатая калекцыя ў 1 140 адзінак манетаў і медалёў. Гонарам сямейнага музея з'яўляліся два мініяцюрныя партрэты караля Стэфана Баторыя. Тут былі і старадаўнія рукапісы і карты, на якіх можна было адшукаць Барысаўшчыну і Міншчыну са старажытным Лагойскам. З мясцовых збораў асабліва ганарыліся гаспадары крыжам, які Жыгімонт I Стары падараваў касцёлу ў мястэчку Гайна. Былі і іншыя каштоўныя падарункі. Шмат рарытэтаў уяўлялі сабой зброю: калычугі, латы, шчыты, бердышы, коп'і, мячы, амуніцыя вайны 1812 г. Яшчэ адна каштоўная калекцыя, створаная Тышкевічамі, знаходзілася ў палацы ў Астрашыцкім Гарадку. Асноўнае месца займала мастацкая галерэя і бібліятэка, дзе было многа рэдкіх дакументаў.

Краязнаўчыя кнігі і артыкулы Тышкевічаў асвятлялі цэлыя пласты гістарычнага мінулага і сучаснасці, грунтаваліся на рупліва сабраным і сістэматызаваным фактычным матэрыяле. Тышкевічы былі аднымі з першых беларускіх аўтараў комплексных краязнаўчых апісанняў рэгіёнаў. Выдатнымі былі кнігі Я. Тышкевіча «Апісанне Барысаўскага павета» і К. Тышкевіча «Вілія і яе берагі». Гэтыя кнігі – люстэрка шматаспектнай даследчыцкай працы па вывучэнні роднага краю, увайшлі ў залаты фонд беларускай краязнаўчай літаратуры.

У «Апісанні Барысаўскага павета» (1847) Я. Тышкевіч грунтоўна асвятліў прыродныя і геаграфічныя ўмовы краю, дэмаграфічнае і эканамічнае становішча, шляхі зносінаў, сістэму адміністрацыйнага кіравання, апісанне Барысава, мястэчак, маёнткаў, цэркваў і касцёлаў, сельскагаспадарчай дзейнасці, выдатных людзей, культурных цэнтраў, уклад жыцця сялянаў, асабліва іх святы, і інш. Так, з павагай ён характарызуе навуковыя і збіральніцкія захапленні маршалка Барысаўскага павета Юзафа Слізня, гаспадара маёнтка ў Мсціжы. У цяплячах, аранжарэях і ў адкрытым грунце Ю. Слізень сабраў 3 500 рэдкіх раслінаў, у маёнтку жыло мноства птушак – паўлінаў, лебедзяў, журавоў, буслоў, канарэек, папугаяў і жывёлаў – аленяў, ласёў, газеляў. У палацы месціліся калекцыі медалёў, манетаў і мінералаў. Гордасцю гаспадара была багатая бібліятэка ў 7 000 тамоў, якую ён зрабіў агульнадаступнай. Тышкевіч сведчыць, што тым самым Ю. Слізень нямаля зрабіў для захавання да чытання жыхароў краю. У кнізе пададзеныя звесткі і аб багатых зборах радавога маёнтка Тышкевічаў у Лагойску. Асобна аўтар звяртае ўвагу на «літоўскае паходжанне» рэчаў (выраз Я. Тышкевіча), г.зн. на мясцовыя прадметы ці створаныя ў мінулым у ВКЛ. Напрыклад, ён указвае, што калекцыя бляхаў для гравіроўкі «ўся літоўская канца XVII ст. – матэрыял для гісторыі гравіроўкі ў Літве». А ў складзе бібліятэкі і рукапіснага аддзела «знаходзіцца рэчы неапамагана інтарэсу для гісторыі, асабліва краёвай». У выдатнай па падборы кнігі бібліятэцы (3 000 тамоў), паводле словаў Тышкевіча, 500 былі рэдкасцю ў «бібліяграфіі польскай», што зноў жа сведчыць аб наяўнасці айчынных кніг. Сярод славуных людзей павета ён падаў звесткі аб жыцці і дзейнасці прафесара Ш.Ф. Жукоўскага, які вёў і бібліяграфічную працу ў бібліятэцы Віленскага ўніверсітэта. Многа месца зай-

маюць у «Апісанні Барысаўскага павета» матэрыялы аб святах у сялянскім асяроддзі. У шматлікіх песнях, прымаўках і прыказках выказана паўсядзённая жывоць простага люду, яго гістарычны лёс. Так, жыццёвы народны вопыт гучыць у словах дзяўчыны-нявесты: «Баліць мая галоўка ад вянца, // Не аддавай, мой татчка, за ўдаўца. // Аддай мяне, мой татчка, у сям'ю, // У сям'і ёсць парадак усяму».

Прымаўкі і прыказкі барысаўскай павучаюць: «Хто скуп, ня глуп», «Добрае чуваць далёка, а благое яшчэ далей». Недалёка гістарычнае мінулае ўзгадваецца ў прымаўках, напрыклад, «За Саса было хлеба і мяса. Настаў Панятоўскі, стаў хлеб नेताкоўскі».

Адлюстроўваючы гаспадарчыя справы краю, стан здароўя насельніцтва, Тышкевіч клапоціцца аб ўзрастанні дабрабыту, паляпшэнні медыцынскага абслугоўвання, пазбаўленні людзей ад шкодных звычак. Ён адзначае даволі частыя выпадкі раптоўнай смерці сялянаў ад злоўжывання бульбянай гарэлкі і лічыў неабходным даследаванне яе небяспечных элементаў; звярнуў увагу ўладаў на неабходнасць арганізацыі неадкладнай медыцынскай дапамогі людзям, якія пацярпелі ад шалёных ваўкоў і інш.

Грамадскія арганізацыі як культурна-камунікатывыя феномен вядомы ў Беларусі з XVIII ст. (тайныя масонскія ложи). У пачатку XIX ст. у грамадскім руху дзейнічалі масонскія ложи, дабрачынныя, літаратурныя і навуковыя гурткі, ствараць якія дазвалялася легальна без зацвярджэння ўрадаў.

Некалькі грамадскіх таварыстваў навуковага і літаратурнага профілю ў пачатку XIX ст. было створана пры Імпэратарскім Віленскім універсітэце. З Таварыства навук і мастацтваў (1805–1809) паўстала арганізацыя філаматаў. Два таварыствы дзейнічалі ў Свіслачы. Навуковыя таварыствы не толькі садзейнічалі прыросту новых ведаў, але абуджалі інтарэс да іх у шырокай публіцы. У віленскіх грамадскіх арганізацыях удзельнічалі многія ўраджэнцы Беларусі, якія сваімі справамі і творчасцю праславілі яе: К. Контрым, А. Марціноўскі, Т. Зан, А. Міцкевіч, Ш. Жукоўскі і інш.

Валянціна САЙТАВА

(Працяг будзе)

Працяг тэмы. Пачатак у №№ 21–23, 34–36, 42–44, 47 за 2012 год, №№ 2–3 за 2013 год

Каб зіма не стала гарачай

Халоднаю парою ў дамах і на прадпрыемствах людзі часта абаграюць жылое памяшканне ці працоўнае месца прыстасаваннямі, большасць з якіх сабраная пры неналежных умовах і на хуткую руку. І, канечне, мала хто задумваецца пра бяспеку выкарыстання такога абсталявання. Бо усё, што знаходзіцца пад напружаннем, можа загарэцца і прывесці да пажару. Увогуле, прычынай пажару можа стаць любы электрапрыбор, не кажучы ўжо пра самаробны.

Каб папярэдзіць пажар, неабходна памятаць і выконваць наступныя правілы:

- не забывайцеся, што адначасовае ўключэнне ў электрасетку некалькіх электрапрыбораў вялікай магутнасці прыводзіць да яе перагрузкі і можа стаць прычынай пажару;
- выкарыстанне самаробных засцерагальнікаў замест плаўкіх яшчэ небяспечней – пажар пры гэтым непазбежны;
- не карыстаўцеся самаробным электраабсталяваннем, якое ў любы момант можа падвесці;
- уключаныя электрычныя чайнікі, пліткі і іншыя электраабсталяванні прыборы неабходна ставіць толькі на цеплаізаляцыйны падстаўкі;

- электракаларыферы нельга ставіць побач з прадметамі, што могуць загарэцца, нельга пакідаць уключанымі электрапрыборы без нагляду;

- не карыстаўцеся сапсаванымі выключальнікамі, электраабсталяваннем; не чакайце, пакуль здарыцца пажар – выклікайце электрамонтэра;

- у выніку ўзнікнення пажару неабходна тэрмінова выклікаць аварыйна-выратавальную службу па тэлефоне 101 і пачаць тушыць пажар падручнымі сродкамі, пры гэтым вывесці людзей з небяспечнага памяшкання.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС г. Мінска

(Працяг. Пачатак у № 3)

Далей ганчар, раскатваючы кавалак гліны далонямі, робіць жгут. Затым падстаўляе левую далонь збоку місачкі, бярэ ў правую руку жгут і змянае яго вонкавай паверхняй вялікага і указальнага пальцаў на далоні левай рукі ў стужку. Адначасова прыляпляе гэтую стужку па спіралі да місачкі (круцячы круг, нарошчвае місачку па вышыні). Далей ганчар мокрым палатніком націскае на сценку знутры гаршка (расцягвае сценку, выпінаючы яе вонкі) і паступова надае пасудзіне патрэбную форму. Мокрым палатніком выгладжваюць унутраную і знешнюю паверхні гаршка. Затым, круцячы круг, падразае ножнікам няроўны край гаршка і мокрым палатніком адгінае і фармуе бераг (венчык) гаршка.

Гатовы гаршчок аддзяляюць ад круга, падразаючы яго спачатку ножнікам, а затым цурычкамі, і ставяць побач на лаўку для першапачатковай прасушкі. Здымаць з круга і ставіць на лаўку – гэта тонкая справа. Гаршчок падатлівы, няцвёрды, і яго трэба трымаць у руках так, каб не скамячыць (каб ён не набыў форму пілоткі).

Пасля папярэдняга падсыхання гаршчок ставяць на палаткі (палаці) дном уніз. У гэты час у грубцы не выпальвалі, інакш гаршкі паліпаюцца.

У такім стане гаршкі сушаць дні тры. Пасля гэтага іх па адным здымаюць з палаткаў і чысцяць ножнікам ад наплываў гліны, а дзе-нідзе падмазваюць глінай пры неабходнасці. Далей гаршкі ставяць зноў на палаткі, донцам угару, так яны да-сушваюцца, г.зн. да поўнага высыхання.

Пад час Вялікай Айчыннай вайны палонны, выхадзец з Курскай вобласці, Іван Рэпін змайстраваў у нашым Дзедзіне тачок. Ён уяўляў сабою высокую лаўку з двума дыскамі. Верхні дыск такі, як і ў традыцыйнага ганчарнага круга, а ніжні – значна большага дыяметра, і яны разнесеныя па вышыні. Ганчар сядзіць на лаўцы і круціць круг нагамі. Абедзве рукі вольныя – гаршчок робяць з гліны, фармуючы яго дзвюма рукамі. Прадукцыйнасць працы рэзка ўзрастала. Аднак тачок у нас не прыжыўся, і нашыя ганчары працягвалі рабіць гаршкі на традыцыйным для Дзедзіна ганчарным крузе.

Горан

Пасля сушкі ў хаце гаршкі выпальваюць у горне. Горан – гэта форма гаршка, павялічаная разоў у дзесяць. Замест гліняных сценак – цагляныя сценкі горна. Дно яго зробленае з цэглы з адтулінамі ў іх дыяметрам каля 5 см. Ад дна горна ўніз ідзе цыліндрычная «юбка» з цэглы прыкладна вышыняй 0,6 м. Да яе збоку прыбудаваўся топка тунэльнага тыпу. Яна выкананая ў выглядзе аркі з цэглы. Под топкі таксама высланы цэглай. Горан прыкладна на метр паглыблены ў зямлю. Топка размешчаная ў скляпку. Гэта збудаванне з бярэняна ў выглядзе маленькага памяшкання, што абараняе топку і чалавека, які яе абслуговае, ад непагадзі.

Скляпок і сам горан знадворку засыпаныя зямлёю і выглядаюць, як невялікі ўзгорчак. У скляпку маецца ўваход і невялікі спуск да топкі.

Як будавалі горан – ужо ніхто не памятае. Але, мабыць, першапачаткова яго выкладвалі з чырвонай цэглы-сырцу, а потым ён сам выпальваўся. З чырвонай цэглы-сырцу рабілі і кабылу (скляпенне) ў рускай печы, і яна выпальвалася пад час топкі. Газы і польмя ад распаленага ў топцы агню паступаюць пад дно горана і праз адтуліны ў дне пранікаюць у сам горан (комін). У горан змяшчалася ў сярэднім 250–270 гаршкоў. У старыя часы ў Новым Дзедзіне горан быў амаль у кожнага гаспадара.

Укладанне гаршкоў у горан

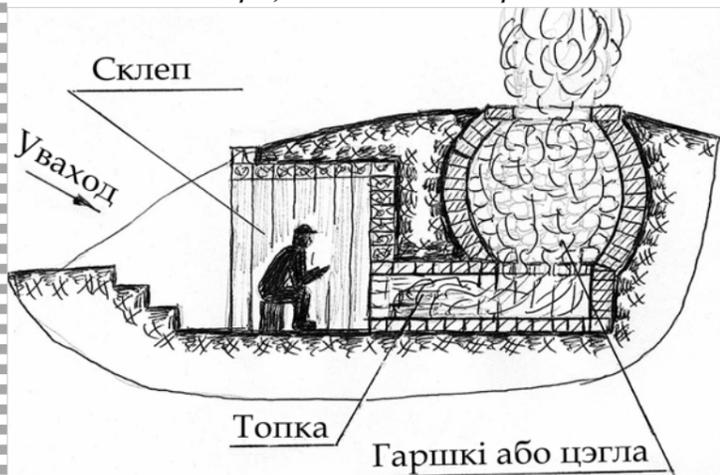
Высушаныя ў хаце гаршкі здымаюць з палаткаў і пераносяць да горна. Да гэтага прыцягваюць усю сям'ю. Падлеткі носяць па два гаршкі ў руках, сталыя – па чатыры: два ў руках і два ў падпахах.

Для ўкладкі гаршкоў адзін чалавек залазіць у горан, і яму падаюць па адным гаршку. Першы пласт ён укладае на рашэцістае дно горна гаршкамі малага памеру. Кладзе іх на бок – дном да сценак горна і па акружнасці ўшчыльную адзін да аднаго. Пры гэтым укладвае так, каб не закрываць адтуліны ў дне горна. Другі ўнутраны шэраг гэтага пласта гаршкі дном ставяць унутр гаршкоў першага шэрагу. І гэтак далей шэраг за шэрагам, пласт за пластом, прыкладна па грудзі ўкладчыка. Пасля гэтага ўкладчык вылазіць з горна з дапамогай іншых, і ўкладка працягваецца. Вызваленае па цэнтры горна месца за-паўняецца гаршкамі пры дапамозе качаргі. Далей укладчык, звесіўшыся ў жарало горна, закладвае гаршкамі вольны аб'ём. Звычайна зверху кладуць гаршкі з дэфектамі, якія з'явіліся пры сушцы (расколіны, сколы).

(Працяг на стар. 8)

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Выкладзеныя гаршкі зверху закрываюць суцэльным пластом чарапкоў са старога глінянага посуду. Жарало горна пасля заканчэння ўсёй укладкі закрываюць драўляным ці саламяным шчытом.

Дровы

Для выпальвання яшчэ ўлетку нарыхтоўваюць дровы метравай даўжыні любой пароды. Іх раскоўваюць і сушаць пад паветкай. На горан трэба два добрых воза дроваў метравай даўжыні і воз дробных дроваў (як на падпалку ў рускую печ). Патрэбная невялікая колькасць і асінавых дроваў. Для горна нарыхтоўвалі больш даступныя яловыя дровы, а для «ёўні» (пры сушцы снапоў) – іншыя хваёвыя. Яловыя дровы пры гарэнні трашчаць, даюць іскры і ў ёўню не падыходзяць – могуць выклікаць пажар. У горне такія іскры небяспечныя. З бярозавымі дровамі тады быў дэфіцыт. Калі іх і нарыхтоўвалі, дык толькі ўначы, як некаторыя жартаўнікі казалі: «Пазычалі ў памешчыцкім (ці казённым) лесе...». Дровы прывозілі і хавалі пад масніцамі ў хаце, каб леснікі не знайшлі. Бярозавыя дровы выкарыстоўвалі для рускай печы: яны лепш грэюць, і звараная раніцай у печы ежа да канца дня не скісае.

Выпальванне гаршкоў

Да горна падвозяць дровы і пачынаюць выпальванне гадзінаў у шэсць вечара. У топцы распальваюць малы агонь дробнымі дровамі, паступова павялічваючы, падтрымліваюць яго гадзінамі, «наганяючы пары».

«Наганяць пары» – гэта досыць тонкая справа. Калі пспяшаецца і хутка распаліш вялікі агонь – гаршкі палюпаюцца, і ўся праца прападзе. Бывалі выпадкі, калі амаль увесь горан гаршкоў пасля выпальвання ператвараўся ў неспрыдатны посуд. Былі і такія выпадкі, калі чалавек засынаў, «спускаў агонь», а потым, каб нагнаць выпушчанае, распальваў хутка вялікі агонь, і ў выніку – чарапкі. Некаторыя грашылі на суроці.

«Наганяюць пару» да першых пеўняў. Заспявалі першыя пеўні – у агонь кладуць адно метравае палена, заспявалі другія пеўні – два метравыя палены, заспявалі трэція – тры метравыя палены, і гэтак далей. Інтэрвал паміж пеўнямі – паўгадзіны.

Агонь распальваюць вялікі і здымаюць з жарала горна драўляны шчыт. Цяга паветра ў горне добрая, у скляпку – скразняк. Таму чалавек, які падтрымлівае агонь, цёпла апранаецца і не спіць усю ноч. Горан гудзе, тэмпература дасягае звыш 800 градусаў. Гаршкі распаленыя – «ясныя». Настае момант, калі языкі полымя тры разы вырвуцца з жарала горна – гаршкі выпаліліся. Гэта бывае ўжо раніцай, калі ўзідзе сонца. Тады ў горан зверху на чарапкі драўлянымі абцугамі накладваюць пласт камянёў. Пасля іх добрага награвання ў топку кладуць некалькі асінавых паленаў.

Асіна не дае куродыму, і яе доўгія языкі полымя змятаюць з гаршкоў і камянёў сажу – так кажуць знаўцы ганчарнай справы.

Выманне гаршкоў

У топку горна ўжо не падкладаюць дровы, але там шмат жару – ад перагарэлага вуголля. Да горна падносяць герметычнае карыта з тоўстых дошак. У яго заліваюць вёдраў дзесяць халоднай вады, засыпаюць міску жытняй ці аўсянай мукі, размешваюць. Атрымліваецца вельмі вадкі «кулеш». Яго зварваюць распаленымі ў горне камянямі ці чарапкамі (калі камяні ў горан не закладвалі) і гэтым даводзяць «кулеш» да кіпення. Камяні ці чарапкі выбіралі з горна драўлянымі абцугамі і апускалі ў карыта. У вёсках яшчэ пасля апошняй вайны так выпарвалі адзежу ў жлуктах. Толькі замест мукі выкарыстоўвалі залу.

(Працяг будзе)

Люты

1 – Тулупава Нэлі Іванаўна (Лісоўская; 1938, Рэчыцкі р-н – 2001), паэтэса – 75 гадоў з дня нараджэння.

2 – Кастусь Каліноўскі (Вікенцій Канстанцін Сямёнавіч; 1838, Гродзенскі пав. – 1864), рэвалюцыянер-дэмакрат, адзін з кіраўнікоў паўстання 1863–1864 гг., мысліцель, публіцыст, паэт – 175 гадоў з дня нараджэння.

4 – Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч (Вікенцій Іванавіч; 1808, Бабруйскі р-н – 1884), паэт, драматург, тэатральны дзеяч, адзін з пачынальнікаў новай беларускай літаратуры, заснавальнік нацыянальнай драматургіі і тэатра, асветнік – 205 гадоў з дня нараджэння.

6 – Стальмашонак (Сцельмашонак) Уладзімір Іванавіч (1928, Мінск), жывапісец, мастак манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, педагог, народны мастак Беларусі – 85 гадоў з дня нараджэння.

10 – Карусь Каганец (Казімір Рафаіл Карлавіч Кастравіцкі; 1868, г. Табольск, Расія – 1918), пісьменнік, перакладчык, мастак, мовазнаўца, грамадскі дзеяч – 145 гадоў з дня нараджэння.

10 – Міхась Тычына (Міхаіл Аляксандравіч; 1943, Алданскі р-н, Якуція, Расія), літаратуразнаўца, крытык, пісьменнік – 70 гадоў з дня нараджэння.

14 – Цвірка Віталь Канстанцінавіч (1913, Буда-Кашалёўскі р-н – 1993), жывапісец, педагог, народны мастак Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1967) – 100 гадоў з дня нараджэння.

16 – Нямцэвіч Юльян Урсын (1758, Брэсцкі р-н – 1841), пісьменнік, гісторык, публіцыст, палітычны дзеяч Рэчы Паспалітай, удзельнік паўстанняў 1794, 1830–1831 гг. – 255 гадоў з дня нараджэння.

Беларускія жарты

– Вось у нас плывец: паўгадзіны пад вадой сядзіць – думаем, патануў, а ён, бачыш, і выплыў.

– Э-э... гэта нішто ў параўнанні з нашым старастам. Ён сядзеў пад судом год – і то выплыў.

– У мінулым месяцы вы распісаліся трыма крыжамі, а цяпер падцісваецца трыма колцамі. Чаму гэта?

– Бо тыдзень назад я выйшла замуж, дык змяніла сваё прозвішча.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МІГРАЦЫЯ НАСЕЛЬНІЦТВА (заканчэнне артыкула). Варта адзначыць, што ў СССР асноўнымі формамі міграцыі былі арганізаваная (аргнабор, грамадскі прызыў, перавод з аднаго месца працы на другое, планавае перасяленне, размеркаванне пасля заканчэння вучобы) і індывідуальная. Найбольш актыўна абмен насельніцтвам ішоў паміж БССР і РСФСР, УССР, Казахскай ССР, Літоўскай ССР, Латвійскай ССР. Адмоўны баланс міграцыі назіраўся з рэспублікамі Прыбалтыкі, паўднёва-заходнімі і цэнтральнымі раёнамі РСФСР, паўднёвымі раёнамі УССР, дадатны баланс з Казахстанам.

У Беларусі да 1917 г. міграцыя была выкліканая аграрным перанасяленнем. Беззямельныя сяляне ў пошуках працы, т.зв. вольнай або таннай зямлі ехалі ў Сібір, цэнтральныя раёны Расіі і за межы імперыі (у асноўным у ЗША і Канаду). Толькі за 20 гадоў перад 1917 г. з Беларусі ва ўсходнія раёны Расіі перасялілася 520 тыс. сялянаў. За 1895–1914 гг. за мяжу выехала каля 100 тыс. чалавек. Перасяленні з вёскі ў горад у гэты перыяд былі невялікія з-за слабага развіцця прамысловасці. Пасля 1917 г. змяніліся сацыяльныя абставіны ў краіне, што паўплывала на дэмаграфічныя, у тл. міграцыйныя працэсы. Да пач. 1930-х гг. на іх адбіваліся эканамічная адсталасць і аграрная перанаселенасць, што засталіся ў спадчыну ад царскай Расіі. У перадаенныя гады значна вырасла колькасць гарадскога насельніцтва. З 1926 па 1939 гг. удзельная вага яго павялічылася на 8 % і складала 25 % ад усяго насельніцтва БССР. У гэты перыяд побач з пашырэннем унутрырэспубліканскіх міграцыяў адбываліся значныя маштабы міжрэспубліканскіх

міграцыяў – адток насельніцтва ў іншыя савецкія рэспублікі. Вялікія міграцыйныя зрухі адбыліся ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Толькі ва ўсходнія рэгіёны СССР з БССР было эвакуявана 1 500 тыс. чалавек. За час акупацыі каля 380 тыс. жыхароў Беларусі фашысты прымушова вывезлі на катаржныя працы ў Германію. Больш 1 100 млн. беларусаў і ўраджэнцаў Беларусі змагаліся на франтах вайны. Пасля вызвалення Беларусі значная частка эвакуяванага насельніцтва вярнулася ў рэспубліку. Нягледзячы на вялікія страты насельніцтва БССР у пасляваенныя гады аказала дапамогу спецыялістамі і рабочымі ў прамысловым і сельскагаспадарчым асваенні Сібіры, Казахстана і інш. рэгіёнаў СССР. За 1950–1965 гг. адмоўнае сальда міграцыі з рэспублікі складала больш 1 млн. чал.

З 1965 г. высокія тэмпы эканамічнага развіцця Беларусі, рост прамысловага патэнцыялу паскорылі ўрбанізацыю і звязаныя з ёю перамяшчэнні сельскага насельніцтва ў гарады. За 1970–1979 гг. у Беларусі гарадское насельніцтва павялічылася на 1 355 тыс. чал., г.зн. на 12 %.

Індустрыялізацыя, урбанізацыя вёскі ўзмацняюць рухомасць сельскага насельніцтва. Кожны чацвёрты вясковец напрыканцы ХХ ст. жыў у месцы пастаяннага жыхарства не з дня нараджэння, г.зн. ён мігрант. Часцей гэта вынік абмену паміж сельскімі мясцовасцямі Беларусі. У гэты час намяціўся і працэс міграцыі з гарадоў у буйныя вёскі з развітымі аграпрамысловым комплексам і сацыяльна-культурнай інфраструктурай. Апошнім часам таксама сталі ўсё часцейшымі выпадкі, калі гарадскія жыхары пераяджаюць на жыхарства (сталае або сезоннае) у сельскую мясцовасць, застаючыся працаваць у горадзе, аддаючы дзяцей у гарадскія садкі і школы.